УДК: УДК 81’373.611:523(09)

Меркулова О. В.,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

З ІСТОРІЇ ПРОСТОРОВИХ НАЗВ (СУФІКС -ИЩЕ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XIV-XVIII СТОЛІТЬ)

У статті описано розвиток деривaційних можливостей суфікса -ище та його похідного -лище у продукуванні локативів середньоукраїнської мови, досліджено динаміку функціонування лексико-словотвірних типів nomina loci; доведено, що висока продуктивність цього форманта у творенні таких іменників створила передумови для зростання його активності в подальші періоди розвитку мови.

Ключові слова: *іменник, суфікс, просторове найменування, лексико-словотвірний тип, середньоукраїнська мова.*

В статье описано развитие деривационных возможностей суффикса -ище и его производного -лище в продуцировании локативов среднеукраинского языка; исследовано динамику функционирования лексико-словообразовательных типов nomina loci; доказано, что высокая продуктивность этого форманта в образовании таких существительных создала предпосылки для возрастания его активности в последующие периоды развития языка.

Ключевые слова: *имя существительное, суффикс, пространственное наименование, лексико-словообразовательный тип, среднеукраинский язык.*

The paper describes the development of derivational capabilities of suffix -ische (išče) and its derivative -lische in producing the locatives in middle Ukrainian language; the dynamics of functioning of nomina loci lexical-derivational types was studied; it was proved that high creativity of this formant in the formation of such nouns ensured its increased activity in subsequent periods of language development.

Key words: *noun, suffix, spatial name, lexical-derivational type, middle Ukrainian language.*

Участь форманта **-ище** та його варіантів у творенні nomina loci в історії української мови не раз була об’єктом уваги науковців. Функціонування основних семантичних груп локативів зі згаданим суфіксом у мові грамот та актів XIV-XVII століть з’ясували Л. Гумецька [3, с. 100-101], А. Майборода [8], С. Бевзенко [1, с. 134-135]; формування словотвірної структури nomina loci на **-ішче** / **-ище** в праслов’янській та давньоукраїнській мові простежено в розвідці П.І. Білоусенка та О.В. Меркулової [див. 2, с. 55-64], в українській мові XVII-поч. XXI століть динаміку іменникових дериватів згаданої семантики і структури докладно проаналізувала Т. Сіроштан [7, с. 63-77]. Однак до останнього часу у вітчизняному мовознавстві бракує комплексної студії, у якій би була висвітлена історія становлення лексико-словотвірних типів просторових назв на **-ище** від найдавніших часів до сьогодення. Це й зумовило **актуальність** і **мету** нашої статті.

Походження суфікса **-ішче**, який належить до числа праслов’янських інновацій [6, с. 59], дослідники або пов’язують з об’єднанням **-isko** з суфіксом **-jo** (А. Мейе, А. Брюкнер, Я. Отребський, О. Франк та ін. – див. огляд думок: 5, с. 55), або виводять **-ішче** від давнього ад’єктивного суфікса **-istъ**, ускладненого **-jo** [В. Ташицький, І. Лось, Г. Улашин, Ф. Оберпфальцер, Ф. Славський та інші, див. докладніше: 2, с. 55-56].

В обстежених пам’ятках XIV-XVIII століть найчисленнішою з-поміж субстантивів із локативною семантикою була група номенів на позначення *відкритого простору*.

Проаналізовані джерела фіксують праслов’янські та давньоруськоукраїнські відіменникові деривати **ogništče*, **gordišče, *gnojišče*, **glinišče, перевѣсище* [див.: 2, с. 56-58], а саме: *далъ єсмь… село… со всѣми пошлинами и с бортники… и съ поземом… и с* ***перевѣсищи*** (після 1356 П 33) ‘місце, де влаштовані сіті – *перевѣсы*’; ***городище*** (1408 ССУМ І 252) ‘місце, де колись було укріплене поселення’; *на* ***ω(г)нища(х)*** *три(д) цати шєсти попелу фа(л)бъ ро(з)мєтали* (1582 АЖ 40), *bustum, жупищє, гробъ,* ***огнищє*** (1642 СлЛекс 106) ‘жертовне вогнище’, *ignitabylym*, ***огнище*** (1642 СлЛекс 224); ***жертвище*** (цсл. жьртвище) (1603 СУМ XVI-п.п.XVII IX 147) ‘місце, де язичники приносили богам офіру, жертовник, жертівник’. З початку XIV століття документуються похідні, які не траплялися в текстах, що відображають лексику попереднього періоду: *придали єсмо сєло… почєнши отъ оурочищъ … до* ***млинища*** (1302 П 19), ***млынищє*** (1445-1452 ССУМ І 603) ‘місце біля млина’; ***стависче*** (1322 П 21), *зъ ловы и зъ ловищи… зъ ставами и зъ* ***ставищами****, зъ млынами и млынисчами и з ихъ вымєлками* (1498 Рус 61) ‘місце, де був став’, *прода(л)… име(н)е моє … з рєками, [с] ставы из* ***ставищами*** (1584 АЖ 138); ***бережище*** (1445-1452 ССУМ І 93) ‘смуга землі уздовж берега’; ***гноїще*** (1489 СУМ XVI-п.п.XVII VI 231) ‘купа гною; місце, де складають гній’; ***просище*** (1565 МатТимч ІІ 395) ‘місце, де росло просо’; ***озерищє*** (1445-1452 ССУМ ІІ 77) ‘місце, де було колись озеро’; ***гречище*** (1562 МатТимч І 189) ‘гречане поле’; ***пасѣчище*** (1512 ІІ 87) ‘місце, де знаходиться пасіка’; ***глинище*** (1546 СУМ XVI-п.п.XVII VI 218) ‘місце, звідки беруть глину’; ***жупище*** (1642 IX 182) ‘вогнище’, пор. цсл. жоупєлъ (1596 181) ‘вогонь’, ***жупище*** (1642 СлЛекс 106) ‘вогнище’. У текстах XVII століття натрапляємо на віддієслівне утворення: *Позоръ:* ***дивовищ****е, видок, игриско … мѣсце на которо(м) игриска справованы бываютъ* (1627 БерЛекс 86) ‘видовище’, пор. *дивовати* ‘дивуватися з когось’ (1573 Тимч 711), *дивоватися* ‘дивуватися’ (1500 Там само).

Назви *поселень або місць компактного розташування людей*. Успадковані з давньокиївської доби іменники *дворище, селыще*, *городище, прибѣжище, пристанище* [див. 2, с. 59, 62] фіксуються і в джерелах XIV-XVIII століть: *даемо надто подъ Острогомъ тому господину… село наше Бусчу, зъ* ***дворысчомъ*** *Борсчовскимъ* (1322 П 21) ‘земельна ділянка з садибою’; ***сєлище***, ***сєлишчє***, ***сєлищо*** (1420 ССУМ ІІ 333) ‘невелике поселення, село’, ‘місце, де колись було село’ (1445 Там само), ‘присілок’ (1433 Там само), *А* ***сєлища*** *пустовскиє всѣ дєлити* (1519 ВолГ 71); ***городище*** (1503 СУМ XVI-п.п.XVII VII 35) ‘місце, де збереглися рештки укріпле-

© Меркулова О. В., 2013

ного поселення’, ‘поселення, укріплене валами й ровами’ (1508 СУМ XVI-п.п.XVII VII 35); *не бо всѣм один кут или* ***пристанище*** *мучилища одно* (бл. 1588-1596 Виш 115), *Радуйся*, ***пристанище*** *житейських плаваній* (к.XVII ІВ 163); *Проблема єсть созерцание грядуще во избираніє и во* ***прибіжище*** (к.XVI Діал 124), *Всѣм той камень* ***прибѣжище*** *заяцем и маты, Гдѣ братія живот свій жаждеть скончевати* (1734 Інт 134). З середини XV століття обстежені тексти документують, очевидно, кілька нових слів, не засвідчених у джерелах попередніх століть: ***слободище*** (1437 ССУМ ІІ 352) ‘селище’ (*слобода*); *князь и гетьманъ Самойлович отступили от Чигирина, запаливши* ***таборище****, и увойшли в цѣлости до Черкасъ* (1674 ЛСам 125) ‘табір’; ***хуторищє*** (ІКІС).

Праслов’янський іменник ****dvorišče*** (ЭССЯ V 169), задокументований і в українській мові XI-XIII століть зі значенням ‘великий двір; місце, де був двір’ [див.: 2, с. 58], почав уживатися також для називання одиниці оподаткування: *а на то* ***дворищє*** *запсали єсмо єму… пѧтьдєсѧть гривєнъ подольскими полугрошки* (1427 ССУМ І 288) ‘земельна ділянка селянина у Волинській землі та на Поліссі, що була одиницею оподаткування’, *вси…* ***дворища*** *подєли(ли)* (1519 ВолГ 70), ***дворище*** (1507 СУМ XVI-п.п.XVII VII 205) ‘житлово-господарський комплекс із земельними ділянками, будівлями і т.ін., переважно як одиниця оподаткування’, варіант ***дворищо*** (1576 205) ‘те саме’, ‘комплекс господарських будівель усередині двора’ (к.XVI 205).

Найменування місць, де *повинна відбуватися, відбувається або відбувалася дія*, представлені відомими ще з праслов’янського періоду девербативами ****lovišče, *jьgrišče, *lětovišče*** [див. 2, с. 56, 61], наприклад: *и даны медовіе выходы и борты, и рыбныѧ* ***ловища****, и езера даемъ къ церкви* (1301 П 14) ‘місце для вилову риби, став’, пор. ***ловище*** (1361 МатТимч І 407) ‘засіка для полювання; пустир’; ***лѣтовищє*** (1429 ССУМ І 564) ‘місце літнього перебування людей або худоби’ від давнього *лѣтовати* (к.XII/бл.1425 СДЯ IV 462) ‘проводити літо’; *Яко то на* ***ігрыщахъ*** *и на тыхъ позорахъ* (к.XVII-п.XVIII КЗ 103). Фіксуються також десубстантиви *соудище* та *позорище*, які були відомі українській мові XI-XIII століть [див. 2, с.58, 60]: *Тогды воини гемоновы взѧвши іс̃а на* ***соудищи****, на ратуши зобрали* (1556-1561 ПЄ 118) ‘місце, на якому відбувається суд’ (*судъ* ‘судовий розгляд’ – 1352 ССУМ ІІ 399); *да не посрамлени будете на вселенском* ***позорищи*** (1598-1599 Виш 23), ***Позорищє****: Плѧц, …где сѧ игрискѡ присмотрѧютъ* (1627 БерЛекс 86) від *позоръ* ‘те, що надане для споглядання; видовище’ (XI СлРЯ XVI 122).

Натрапляємо на кілька не засвідчених у текстах попередніх століть відіменникових локативів, а саме: ***погребище*** (1545 МатТимч ІІ 128) ‘кладовище’ (*погребъ* ‘поховання’); ***копище***, ***коповище*** (1545 І 377) ‘місце, де збиралася *копа* ‘народне зібрання сільської общини, для нарад і вирішення справ, що їй підвідомчі’; *видѣвши архиерее и пастырѣ безплодные, … по* ***торжищах*** *славноходящие* (1598 Виш 72), *ово гді, яково церкви, на* ***торжищу*** (к.XVI Діал 95), *и не проходно єму творящим* ***тръжище*** (1609 О Восп 52), *forum*, ***то(р)жищє***, *судилище*, *купилищє* (1642 СлЛекс 201) ‘місце, площа для торгівлі’; ***борбище*** (1641 СУМ XVI-п.п.XVII ІІІ 30) ‘поле бою’, ‘спортивний майдан’ (1642 30), пор. *борба* (1489 29), а також ст-п. *borbiszcze* ‘те саме’. З останньої чверті XV століття обстежені джерела фіксують віддієслівні утворення ***займищє*** (1478 ССУМ І 375) ‘недавно освоєна ділянка землі, що знаходилася віддалік від інших земель’ (*заимати* ‘захоплювати’ – 1352 Там само); ***куповище*** (1585 МатТимч І 392) ‘місце для торгу’ (*куповати* ‘купляти’ – 1562 Там само); *трєбєнный:* ***трєбищє*** (1627 БерЛекс 133) ‘місце, де відбувалося жертвоприношення богам’ (*треба*), *area, гу(м)но, билищє,* ***боищє****, молотилищє* (1642 СлЛекс 91).

Місце, яке виникло в результаті якоїсь дії, позначали такі віддієслівні іменники: ***закопище*** (1553 СУМ XVI-п.п.XVII X 69) ‘пустище’, пор. *копати* ‘корчувати, звільняти місце від дерев’ (1472 ССУМ І 495); ***толкмище*** (1565 МатТимч ІІ 395) ‘витовчене місце’, можливо, від **tъlъkmiti*, що виникло внаслідок контамінації **tъlъkti* ‘товкти’ й **tъlъmiti* ‘давити’ (див. докладніше ЕСУМ V 588).

З XIV століття фіксуються назви *урочищ (у широкому розумінні)*: *почєнши отъ* ***оурочищъ***, *чрезъ Клепино границы на Глажевѣ ѡтъ Глажева до виръховины до Бичище* (1302 П 19), *старци… оуказали староую границю и* ***врочища*** *мєжи дѣдошичи и мєжи баличи* (1413 Роз 83) *идетъ… къ* ***урочищу*** *Жолтимъ водамъ* (1639-1648 ДДО 310) ‘ділянка, яка виділяється серед навколишньої місцевості природними ознаками (ліс серед поля, луг, болото серед лісу)’ від *ректи* (*урікати, урочити*), первісно – ‘місцевість із власною назвою’ (див. ЕСУМ VI 45), пор. також з *ѵрокъ* ‘призначення, визначення’ (1076 Ср ІІІ 1259), *урочъныи* ‘певний, призначений’ (1193 1259) та російське початку XV ст. *урочьникъ* ‘землемір, людина, що встановлює межу’ (XV Ср ІІІ 1259); ***приходищє*** (1470 ССУМ ІІ 250) ‘місце, де одна річка впадає в іншу’, пор. *приходити* ‘простягатися до якогось місця’ (1113/1496 СлРЯ XX 68). Десубстантиви: *зємлѧ и сєножать ѡ(т) колодѧзѧ до колодѧзѧпо* ***оувозищѣ*** *по Добрѧньскии путь, а по криницю подъ* ***оувозищємъ*** (1443 Роз 144) ‘дорога в улоговині’, пор. *оувозъ* ‘підйом на гору’ (1118/1377 ПВЛ 153); ***речищє*** (1445-1452 ССУМ ІІ 292) ‘найнижча ділянка дна річкової долини’; ***топилищє*** (1478 437) ‘затоплене місце, місце для водопою тварин’ від *топыль* (1475-1480 438) ‘місце водопою тварин’.

Найменування *приміщень, споруд та їхніх частин* репрезентовані невеликою кількістю похідних. Іменник *съборище* (*соборище*), який у пам’ятках давньокиївської доби був засвідчений у значенні ‘зібрання’ (XI/XIII-XIV ХА 16), у наступні кілька століть, поряд із абстрактною, набув локативної семантики: *aedes, хра(м), до(м), чинѧ(т) в* ***соборища(х)*** *и в(ь) воулица(х)* (1556-1561 ПЄ 35), *и* ***из(ъ)борищє*** *тои з(ъ)будоваль намь* (1556-1561 ПЄ 239), ***зборище*** (1618 СУМ XVI-п.п.XVII XI 73) ‘молитовний будинок’. Знаходимо й інші, відомі ще з праслов’янського (**krovišče* – ЭССЯ XIII 20) та давньокиївського (*гробище* – XIII СДЯ ІІ 390) періодів, субстантиви: *скровъ:* ***кровищє*** (1627 БерЛекс 115); ***гробище*** (1637 СУМ XVI-п.п.XVII VII 87) ‘місце поховання’, пор. *гробъ* (1556-1561 ПЄ 142 зв.) ‘печера, підземелля’, ‘гроб, могила; гробниця’ (Там само 121), ‘домовина, труна’ (1554 СУМ XVI-п.п.XVII VII 89); *bubile, воловня,* ***буволище*** (1642 СлЛекс 105) ‘будівля для волів’ від *буволъ* (1224 СлРЯ І 343); *Петра… поймано на* ***горѣщу*** (1688 Тимч 582) ‘місце між стелею й дахом’.

Вторинний суфікс ***-лище,*** формування якого пов’язують із девербальною лінією [огляд думок див. докладніше: 2, с. 62], у середньоукраїнській мові, приєднуючись здебільшого до дієслівних основ, нарощував

свій словотвірний потенціал. Розглянуті пам’ятки XIV-XVIII століть документують успадковані з української мови попереднього періоду назви *споруд, приміщень та їхніх частин* (*жилище, свѧтилище ꙋзилище*), наприклад: ***жилище*** (1489 СУМ XVI-п.п.XVII IX 164) ‘житло, оселя’, *кто обитает в* ***жилище*** *твоем* (к.XVI Виш 61), ***жилищє*** *мужє(с)коє* (1642 СлЛекс 83); і в метафорчиному значенні – ***жилище*** *небесное* (1565 СУМ XVI-п.п.XVII IX 164) ‘рай’; ***ст҃илище*** (1642 СлЛекс 72) ‘храм’ від *святило* ‘храм’ (XI СлРЯ XXIII 207); *custodia,* ***узылищє*** (1642 СлЛекс 150) ‘те, що знаходиться під вартою, в’язниця, темниця’. Давній девербатив ***влагалище*** (1594 СУМ XVI-п.п.XVII IV 85), який у джерелах попереднього періоду був засвідчений у значенні ‘сумка’ (див. XIII СДЯ II 157), у XVII столітті, поряд із предметною семантикою, набуває іншої – ‘приміщення певного призначення’; *textri[n]a,* ***ткалищє,*** *ткалнѧ* (1642 СлЛекс 397) ‘приміщення для ткання’.

З середини XVI століття проаналізовані тексти фіксують такі новотовори: *дѣлаю(т)* ***хранилища*** *своѧ* (1556-1561 ПЄ 97), *оскверниша церков святую твою, положиша Афона, яко овощное* ***хранилище*** (1598 Виш 88); *жрътовникъ: Олтаръ,* ***ѡчистилищє,*** *ꙋблагальница* (1627 БерЛекс 37); *abditum,* ***таилищє,*** *закровъ* (1642 СлЛекс 62) ‘сховок’ (*таити* ‘ховати’); *убогихъ* ***погрѣбалищє*** (Там само 149); *diribitorium* ***дѣлитилищє*** *пѣнязє(й) воє(м)* (Там само 166) ‘споруда в Римі, яка слугувала спочатку для підрахунку поданих у комісіях голосів, а згодом – для роздачі грошей, продовольства тощо й для виплати жалування солдатам’; *odeum,* ***спѣвалищє,*** *хор* (Там само 289) ‘місце в церкві, де розташований хор’.

Назви *місця за виконуваною в ньому дією* представлені, здається, лише новотворами, а саме: *не бо всѣм один кут или пристанище* ***мучилища*** *одно* (бл. 1588-1596 Виш 115) ‘місце, де мучають’; ***вмѣстилище*** (1631 СУМ XVI-п.п.XVII IV 118) ‘вмістилище’; *buleoterion, прєто(р),* ***судилищє*** (1642 СлЛекс 106) ‘місце, де відбувається суд’; *deambulatorium, мѣсто ходноє,* ***ходилищє*** (Там само 152); *forum то(р)жищє, судилище,* ***купилище*** (Там само 201); ***бѣсилище*** (1653 МатТимч I 80) ‘місце, де бісяться’; *area, гу(м)но,* ***билищє,*** *боищє,* ***молотилищє*** (1642 СлЛекс 91); *coementrerium, цми(н)та(р),* ***спалищє*** (Там само 127) ‘кладовище’ від *спати* ‘померти’ (1076 СлРЯ XXVII 20).

У зв’язку з інтенсивним розвитком освіти на території України в XVI столітті, з’являються найменування для нових *закладів*, наприклад: *року 1588 соста|виша* ***училище*** *в градѣ Львовѣ* (1586 Шк.ст. 38).

Досить пізно фіксується церковнослов’янізм ***блудилище*** (1642 СУМ XVI-п.п.XVII II 121) ‘дім розпусти’, пор. *блудити* ‘жити розпусно’ (1587 121).

Обстежений матеріал дає підстави стверджувати, що в середньоукраїнській мові за формантом **-ище** остаточно закріпилася функція творення локативних найменувань. Похідний суфікс **-лище** в цій функції, за нашими спостереженнями, був менш продуктивним. Частина локативів успадкована з джерел попередніх періодів; декотрі давні абстрактні назви (*соборище*, *влагалище*) у текстах XIV-XVIII століть розширили своє значення, перейшовши до розряду n.loci. Мотивувальними для похідних розгляданої семантики і структури виступали здебільшого іменники, рідше – дієслова, і лише до дієслів, за нашими даними, приєднувався формант **-лище**.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

АЖ – Актова книга Житомирського уряду кінця XVI ст. (1582-1588 рр.) / [підгот. до вид. М. К. Бойчук]. – К. : Наукова думка, 1965. – 191 с.

БерЛекс – Лексикон словенороський Памви Беринди / [підгот. тексту і вступ. стаття В. В. Німчука: Надрук. з вид. 1627 р. фотомех. способом]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – XL, 272 с.

Виш – Вишенский И. Сочинения / [подгот. текста, статья и комментарии И. П. Еремина]. – М. – Л. : Изд-во АН СССР, 1955. – 372 с.

ВолГ – Волинські грамоти XVI ст. / [упор. В. Б. Задорожний, А. М. Матвієнко]. – К. : Наукова думка, 1995. – 245 с.

ДДО – Дополненіе дневника Окольского // Лhтопись событий въ Юго-западной Россіи въ XVII в. / [сост. Самоилъ Величко]. – К., 1984. – С. 297-313.

Діал – Йоана Дамаскина діалектика, або Логіка // Пам’ятки братських шкіл на Україні (кінець XVI – початок XVIII ст.) / [тексти і дослідження]. – К. : Наукова думка, 1988. – С. 73-142.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови / [ред. Л. С. Мельничук]: У 7 т. –Т. 1-6. – К. : Наукова думка, 1982-2012.

ІВ – Величковський І. Твори / І. Величковський : [Пам’ятки давньої української літератури]. – К. : Наукова думка, 1972. – 191 с.

ІКІС – Індекс картотеки історичного словника XVI – п.пол. XVII ст. Зберігається в Інституті українознавства ім. Крип’якевича АН України у Львові.

Інт – Українські інтермедії XVII–XVIII ст. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – 239 с.

КЗ – Зиновіїв К. Вірші. Приповісті посполиті / [підгот. тексту І.П. Чепіги; Вступ. стаття В. П. Колосової, І. П. Чепіги; Істор.-літ. комент. В. П. Колосової]. – К. : Наукова думка, 1971. – 391 с.

ЛСам – Літопис Самовидця / [підгот. до вид. Я. І. Дзира]. – К. : Наукова думка, 1971. – 208 с.

МатТимч – Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст. / [підгот. до вид. В. В. Німчук та Г. І. Лиса]: У 2-х книгах. – Київ–Нью-Йорк: Преса України. – Кн. 1-2.

П – Грамоти XIV ст. / [упор., вст. стаття, коментарі і словники-покажчики М. М. Пещак]. – К. : Наукова думка, 1974. – 255 с.

ПВЛ – Повість временних літ за Лаврентіївським списком // Полное собрание русских летописей. Т.1: Лаврентьевская и Суздальская летописи по академическому списку. – М. : Изд-во восточной литературы, 1962.

ПЄ – Пересопницьке Євангеліє 1556-1561. Дослідження. Транслітерований текст. Словопокажчик / [видання підготувала І.П. Чепіга за участю Л. А. Гнатенко. Науковий редактор В. В. Німчук]. – К., 2001. – 700 с.

Роз – Проф. Вол. Розов. Українські грамоти. – К., 1928. – Том 1: XIV в. і перша половина XV в. – 260, 83 с.

Рус – Українські грамоти XV ст. / [підгот. тексту, вступна стаття і комент. В. М. Русанівського]. – К. : Наук. думка, 1965. – 163 с.

СДЯ – Словарь древнерусского языка (XI-XIV вв.) / [гл. ред. Р. И. Аванесов]. – М. : Русский язык, 1988-2008. – Т. 1-7.

СлЛекс – Славинецький Є., Корецький-Сатановський А. Лексікон словено-латинскій // Лексикон словено-латинський Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського / [підгот. до вид. В. В. Німчук] – К. : Наукова думка, 1973. – С. 58-418.

СлРЯ – Словарь русского языка XI-XVII вв. – М. : Наука, 1975-2008. – Вып. 1-28.

Ср – Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка / И. И. Срезневский. – СПб, 1843-1912. – Т. 1-3.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV-XV ст. : В 2-х т. / [ред. Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький]. – К. : Наукова думка, 1977-1978.

СУМ – XVI-п.п.XVII Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. [ред. Д. Г. Гринчишин]. – Львів, 1994-2006. – Вип.1-13.

Тимч – Історичний словник українського язика / [під ред. проф. Є. Тимченка]: Зошит 2 (Г-Ж). – Харків-Київ: УРЕ, 1932. – Том І (А-Ж). –С. 529-946.

ЭССЯ – Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд / [ред. О.Н. Трубачева] / Вып.1-33. – М. : Наука, 1974-2007.

Література:

1. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови. Нариси із словозміни і словотвору. / С. П. Бевзенко. – Ужгород, 1960. – 416 с.

2. Білоусенко П. І., Меркулова О. В. Лексико-словотвірні типи іменників із суфіксом -ище в давній руській-українській мові / П. І. Білоусенко, О. В. Меркулова // Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету / Філологічні студії. Вип. 6 / [зб. наук. праць; заг. ред. Ж. В. Колоїз]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2011. – С. 55-64.

3. Гумецька Л. Л. Нарис словотвірної системи української актової мови XIV-XV ст. / Л. Л. Гумецька. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.

4. Майборода А. В. Із історії українського словотвору (суфіксальне творення іменників на матеріалі українських грамот XVI ст. : Дис... канд. філол. наук / А. В. Майборода. – Харків, 1956. – 284с.

5. Максимова А. Л. Существительные с суффиксами -ич-, -ищ- и их производные в русском языке / А. Л. Максимова. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1985. – 128 с.

6. Мартынов В.В. Праславянская и балто-славянская деривация имен / В. В. Мартынов. – Минск : Навука і техніка, 1973. – 58 с.

7. Сіроштан Т. В. Формування словотвірної структури Nomina Loci в новій українській мові кінця XVII – початку XXI століття [Текст] : дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. В. Сіроштан ; керівник роботи П. І. Білоусенко ; Держ. вищ. навч. заклад “Запорізький нац. ун-т”. – Запоріжжя, 2011. – 264 с.